

DERIV.: Tenim el substantiu *penyora* amb els sentits moderns ja ben fixats (però cf. supra) des del segle XIV: «Per so com jo ame lo meu spos solament, per què sola no són amada? Car veig que'l senyal e la *penyora* de la mia amor és atorgat e donat als altres, axí com a mi», AntCanals (*Arra de Anima*, NCL., 137). «*Penyora*: fiducia, pignus; donar o prendre *penyora*», «tant o més val la *penyora* que lo cabal --- pignus, quam ipsa sors», OPou (*TbPu.*, 116, 119). I amb la doble acc. és usual avui des del capdamunt del català occidental fins a les Illes (Eiv. inclosa: «*penyora*: multa, prenda», PzCabr.); *penyorament*; *penyorer*.

Empenyorar en ús literari des de les Gran Cròniques «quan Nós fom en València, trobam grans clams dels sarraïns que s'eren renduts a Nós; e En G. d'Aguiló --- dix que havia feyt mal als sarraïns, e no s'cuydava que en açõns faés desservici; e Nós dixem —Si --- perquè havets trencat que'ls sarraïns vivien en nostra fe---. --- E volguem-li emparar ço que Nós li havíem dat en València, Algeròs e Rescanya; e trobam que a altre les havia *empenyorades*, enans que aquest mal faés, e per açò no les poguem emparar», Jaume I (*Cròn.*, § 306, p. 338.6; *DT*o. 1647). *Empenyorament*; *empenyorador*. *Apenyorar*. *Desempenyorar* [Belv.], *desempenyorament*. Els castellanismes *empenyar(-se)*, *desempenyar*, *desempenyó*, res no tenen d'indispensable per a qui es recorda de: *empenyorar*, *comprometre*, *entestar-se*, *entossudir-se*, *embrancar-se*, *empendre*, *enderiar-se* etc.; *desempenyorar*; *exercir*, *exercitar*, *reeixir* [Lacav.].

¹ En un altre passatge la combinació de formes cast. es fa en sentit invers: bona prova que en totes dues hi ha d'haver un element manllevat o adventici (si és així, no serà el tipus *pendr-* que no és ben bé allò ni això). I el citaré per fer notar, de passada, que l'accentuació *pénora* que li suposa Tilander és pitjor que errònia: car és absurd atribuir un proparoixíton a l'aragonès, tipus d'accentuació que a l'Aragó s'elimina fins quan la mantenen tots els seus veïns, de l'Est o del Sud o de l'Oest. «Si omne forano *pendrare* bestia ad algún omne en ciutat, non deve --- mas si *pendrare* --- e non oviere hy casas --- en la qual meta aquella *pénora* <sic!> --- aquella *pénora* <!>, en aquel día que la *pendró* puede-la trayer», § 11.1. La forma aragonesa autòctona bé sembla ser l'altra: «que la guarda del dicho lugar de Plan las puedan *pindrar* y calumpniar» ('denunciar', fr. ant. *chalongier*), doc. de 1578, doc. llegit a l'ajuntament de Plan de Gistau (1965); *pindrar* o *prindrar* en un doc. alt-arag. de mj. S. xv; *pendrado* 'multat, confiscat' en un de Biescas de Tena de 1484 (Nav. Tomás, *DocLingAArag.*, c. al 140, i 149.37). *Prenhada* f. 'penyorament, multa' en un doc. de 1581, en un de llegit en el *Lucero* de Benasc i que ja he citat a *cubilar* (COVAR). — ² En sard, en canvi, les formes amb *o* potser no són genuïnes sinó manlleus del català, tenint en compte: sard *pinzóra* 'penyora' («pfand») a la Baronia, car si Spano escriu *pignóra* és per grafia etimològicant; M-L. Wagner (*W. u.* S. vi, 200) hi veuria un terme autòcton, no sé si ⁶⁰

prou d'acord amb *linnamen*, *linnozu* de LIGNUM; però de tota manera *nz* està en regla, cf. *insinzare* «lehren» < *ensenyar*.

Peó, *peona*, *peonada*, *peonalla*, *peonar*, *peonat*, *peonatge*, *peoncell*, *peonejar*, *peoner*, *peonera*, *peoneria*, V. *peu*

PEÒNIA, 'planta ornamental i curativa', pres del ll. *paconia* o, més aviat, directament, del gr. *πατωνία* id., del gr. *παύωνος* 'salutífer, curatiu'. □ 1.ª doc.: S. xv, Màcer; 1507 Busa-N.

Anoto a continuació diverses variants vulgars i locals que no puc detenir-me a explicar raonadament. ¹⁵ *Ampoina* Cavanilles (*Observ.* II, 332); *ampoina*, *ampoinera*, val., Teixidor, *Flora Farm.* 1109; *pompòndia*, bal. (ibid.); «De roses de *pampaldonia*, abeies no'n prenen mel: / sa careta de N'Antònia / és més hermosa que un cel», Camps Merc. (*Folkl. Men.* I, 84); *palòndia* o *apolòndia* mall. 'Helleborus foetidus, helleborus viridis' (Masclans; *AlcM*); *perònyes* b-ribag., que a l'Estall m'indicaren com una planta «que fa mal de cap» i «semblant al baladre»; n'hi havia al peu Nord del Montsec (uns 12 km. a l'O. de l'Estall, entre Bontremei i Alsamora), en una partida dita *Les Perònyes* (1957). Com sigui que el baladre és notable per les seves grosses fulles («fulla dividida», *DFa.*), endevino que *ampoina* per una banda i *pampaldonia* per l'altra resultin d'alteracions fetes per vells botànics encreuant el nom d'una banda amb el romànic *pàmpol*, ll. *pampinus*, i per l'altra amb el seu equivalent gr. *ἀμπελος* 'pàmpol'. Hi interviendria també contaminació d'algun derivat de *pera* (*perera*, cast. *peronero*), el nom de per sona *Apolòndi(a)* etc. *Piorna* i *piürna* semblen conta minades pel cast. PIORNO 'mena de bàlec' (*DECH*) ³⁵

PEPA. Aquest hipocorístic de *Josepa* s'usa familiarment, com a terme personal, vàriament pejoratiu A Bna. i en general en el Princ., es diu d'una dona no eixerida, ordinària, no elegant: «Era rica ben cert però garrepa, / i qualsevol veïna per ella era una *pepa* / ---», Joan Oliver (PQuart), *La dama ambiva lent*, v. 24 (*El Món*, 3-vi-83). Adhuc d'un home insignificant, infel·lic: «aquest polític, aquest negociant, é una *pepa*» [1927]. A Mallorca 'una prostituta' (*AlcM* § 3, atribuïnt-ho també a l'Emp., ço que poso en dubte per inoït).

Pepejar, *-ejar*, V. *repapiejar* *Peperepap*, *peperi* ⁵⁰ *quando*, V. *papàver*

PEPIDA, 'malaltia de les gallines etc.', del ll. vg **πίπιτα*, modificació del ll. *πίτυϊτα* 'moc, humor pituitari', 'pepida de l'aviram'. □ 1.ª doc.: princ. segle XIV?

Pel que diu el *DAG* sembla que ja figura en una versió catalana de Daudè de Pradas (?). De tota manera figura la variant etimològica *pipida* en el val JnEsteve («pituita, et est infirmitas illa quae ex abundantia sanguinis fit, unde aves moriuntur», *LiEleg*